

УДК 37.035.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/27.204509>

Тетяна ФІЛІМОНОВА,

orcid.org/0000-0002-6722-6333

кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри початкової освіти

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

(Миколаїв, Україна) tatiana.filimonova15@gmail.com

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлюється проблема патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Аналізуються нормативні документи щодо патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Розкриваються поняття «патріотизм», «національно-патріотичне виховання». Зазначаються науковці-дослідники, що присвятили роботи проблемі патріотичного виховання, сутності таких понять, як «патріотична свідомість», «любов до Батьківщини».

Визначено, що проблема виховання патріотизму надзвичайно багатоаспектна через свою інтегративну функцію, тому однаково значуща для всіх ланок освіти, починаючи з дошкільної. Патріотичні почуття не з'являються самі по собі, це результат довготривалого виховного впливу на людину. Національно-патріотичне виховання дітей – дуже складний за своїм характером процес, який потребує озброєння педагогів дошкільної галузі відповідним методичним інструментарієм і усвідомлення ними потреби та важливості такої роботи саме з дітьми середнього та старшого дошкільного віку.

Виховання особистості в закладі дошкільної освіти має бути спрямоване на розвиток патріотизму – любові та поваги, перш за все, до своєї сім'ї, навчального закладу, міста, держави. І проблема полягає в тому, що дитина дошкільного віку поняття «патріотизм» розуміє поверхнево. Тому завдання сучасного дошкільного закладу – формування громадянина-патріота, здатного розбудувати суверенну Україну, творчої особистості з високим рівнем інтелектуального і духовного розвитку. За таких умов заклад дошкільної освіти стає важливою ланкою виховання свідомих, активних високоморальних громадян Української держави, місцем емоційно-психологічної захищеності і душевного комфорту особистості дитини-дошкільника, конструктивної співпраці та взаєморозуміння, ланкою, де формується національна свідомість, громадська зрілість, соціальна відповідальність за долю Батьківщини, за свою роль у національно-культурному відродженні України, її розквіті.

У статті розкрито виховні завдання, за допомогою яких може бути досягнута мета патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Зазначається, що креативний підхід до роботи сучасного вихователя сприяє кращому патріотичному вихованню. Варто впроваджувати в практику національно-патріотичного виховання такі реконструйовані форми роботи, адаптовані до дітей старшого дошкільного віку: ворк-шопи, дитячі дайджести, національно-патріотичні, військово-спортивні керлінги, тренінгові заняття з розвитку міжнаціональної толерантності дітей, культурні проекти, інтерактивно-мультимедійні студії, етнографічні райтси та ін.

Ключові слова: *патріотизм, національно-патріотичне виховання, дошкільний вік, старший дошкільний вік.*

Tatiana FILIMONOVA,

orcid.org/0000-0002-6722-6333

Candidate of Pedagogical Sciences,

Lecturer at the Department of Primary Education

V. O. Sukhomlynskiy Mykolaiv National University

(Mykolaiv, Ukraine) tatiana.filimonova15@gmail.com

PATRIOTIC EDUCATION OF OLDER CHILDREN KINDERGARTEN

The article highlights the problem of Patriotic education of children of senior preschool age. The author analyzes the normative documents on Patriotic education of children of preschool age. Reveals the concept of “patriotism”, “national-Patriotic education”. Listed researchers, dedicated to the problem of Patriotic education, the nature of such concepts as “Patriotic consciousness”, “love of country”.

Determined that the problem of patriotism is extremely multifaceted through its integrative function, therefore, equally important for all levels of education, from pre-school. Patriotic feelings do not appear by themselves, it is the result of long-term educational impact on people. National-Patriotic education of children is a very complex in nature, a process that requires the arming of teachers of preschool industry relevant methodological tools and their understanding of the importance and necessity of such work with children of secondary school age.

Education of the individual in the institution of preschool education should be aimed primarily at development of patriotism – love and respect first of all to their families, schools, cities, States. The problem is that the child is of preschool age, the concept of “patriotism” understood superficially. Therefore, the challenge for contemporary preschool

– formation of a citizen-patriot, able to build a sovereign Ukraine, creative personality with a high level of intellectual and spiritual development. Under such conditions of preschool educational institution becomes an important link in the education of the conscious, active, ethical citizens of the Ukrainian state, a place of emotional and psychological security and spiritual comfort of the individual preschool child, constructive cooperation and mutual understanding, the level where a national consciousness, social maturity, social responsibility for the fate of the Motherland, for its role in the national-cultural revival of Ukraine, its prosperity.

The article describes the educational objectives by which to achieve the purpose of Patriotic education of children of senior preschool age. It is noted that a creative approach to the work of a modern educator promotes the best Patriotic education. Namely, to introduce the work of the national-Patriotic education of such reconstructed forms of work adapted to the children of senior preschool age: workshops, children's digest, national-Patriotic, military and sports kerley, trainings on the development of interethnic tolerance, children, cultural projects, interactive multimedia Studio, ethnographic ritsi etc.

Key words: patriotism, national patriotic education, preschool age, senior preschool age.

Постановка проблеми. У Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти України, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законі України «Про освіту», програмі «Базовий компонент дошкільної освіти» та інших державних нормативно-правових документах як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України як світоглядного чинника.

Щоб виховати справжніх синів і дочок свого народу, палких патріотів держави, які були б віддані волелюбним заповітам дідів і прадідів і брали активну участь у розбудові незалежної України, варто цілеспрямовано, систематично і послідовно формувати в учнів історичну пам'ять та історичну свідомість. Зміст цих провідних наукових понять є тією підвалиною, на якій можна успішно виховувати глибоку і багатогранну особистість, громадянина України. Кожна дитина має одержати достатній обсяг знань із гуманітарної освіти, що забезпечить пізнання «закономірностей історичного розвитку, широке вивчення україно-, народознавства, етнічної історії та етногенези українців, інших народів України».

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді, патріотичне виховання – це складова частина національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

У сучасних умовах розвитку нашої держави вкрай важливим є усвідомлення педагогом

потреби в інтеграції дітей у сучасне суспільство, засвоєнні ними системи загальнолюдських цінностей, побудові ціннісного ставлення до світу, себе та інших, формуванні повноцінної, національно-свідомої особистості – майбутнього громадянина України (Каплуновська, 2016: 5–6).

Проблема виховання патріотизму надзвичайно багатоаспектна через свою інтегративну функцію, тому однаково значуща для всіх ланок освіти, починаючи з дошкільної. Патріотичні почуття не з'являються самі по собі, це результат довготривалого виховного впливу на людину. Національно-патріотичне виховання дітей – дуже складний за своїм характером процес, який потребує озброєння педагогів дошкільної галузі відповідним методичним інструментарієм і усвідомлення ними потреби та важливості такої роботи саме з дітьми середнього та старшого дошкільного віку (Каплуновська, 2016: 6–7).

Аналіз досліджень. Проблемі патріотичного виховання, сутності таких понять, як «патріотична свідомість», «любов до Батьківщини», присвячені фундаментальні праці вчених-філософів В. Бичка, О. Забужка, І. Надільного, І. Стогнія, В. Шинкарука та ін. Для нашого дослідження цінними є роботи сучасних психологів (І. Беха, М. Боришевського, В. Котирло, Ю. Трофімова, О. Чебикіна та інших), які в наукових працях досліджують поняття «патріотизм».

Мета статті – висвітлити проблему патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Слово «патріотизм» прийшло з грецької *πατρίς*, що означає «земля батька, предка». Патріотизм передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, Батьківщини, бажання зберегти її характерні особливості, її культурне надбання та необхідність захищати інтереси своєї громади, народу загалом. Історичне джерело патріотизму – це формування прив'язаності до віри в Бога в традиціях своїх предків, землі свого народження, рідної мови, народних традицій та культури.

Український педагогічний словник подає таке визначення патріотизму – це «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» (Каплуновська, 2016: 357).

Шляхи патріотичного виховання дошкільників у сучасних умовах мають проходити через збагачення їхнього світогляду певними знаннями, формування уявлення про суспільні явища і події у світлі загально визнаних тлумачень, накопичення соціального досвіду життя в найближчому оточенні (сім'ї, вулиці, місті (селі, селищі)), через залучення до його культури, родинних традицій, виховання любові до Батьківщини і рідного дому (Каплуновська, 2016: 6–7).

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, дошкільних навчальних закладів, інших соціальних інститутів щодо формування в дошкільників високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості дитини-дошкільника до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

І. Бех, К. Чорна стверджують, що «патріотичне виховання дітей та учнівської молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави» (Бех, 2014: 8).

На думку І. Бека та К. Чорної, на початку молодшого шкільного віку 6-річні діти виділяють особисті цінності, відбувається їх емоційне освоєння, яке закріплюється в діяльності, поведінці та міжособистісних взаєминах. У шестирічних дітей з'являється дистанція соціальних зв'язків у процесі

оцінювання норм поведінки дітей і дорослих; у них розвиваються певна орієнтація на соціум, вміння на відповідному рівні розуміти і оцінювати суспільні відносини. У шість років дитина починає розуміти важливість суспільно значущих справ, у неї формуються певне розуміння й оцінка соціальних явищ, орієнтація на оцінне ставлення дорослого крізь призму конкретної діяльності (Бех, 2014: 8).

Однією з важливих педагогічних задач, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Великий педагог В. Сухомлинський підкреслював: «У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, бажання стати справжнім патріотом, справжнім борцем».

Дошкільний вік – важливий період формування духовності особистості. Саме в цей період закладаються основи формування духовності, почуттів, сприймання світу, усвідомлення свого «Я». Яскраві враження від краси рідної природи, творчої праці людей, героїчних вчинків українського народу сприяють вихованню в дітей любові до сім'ї, українського народу, до рідної Батьківщини.

Старший дошкільний вік – це вже той період життя дитини, в якому можна закласти основи національно свідомого громадянина, патріота, тобто людини, якій притаманні особистісні якості й риси характеру, світогляд та спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на саморозвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Ми вважаємо, що мета патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку може бути досягнута шляхом реалізації таких виховних завдань:

- 1) утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- 2) виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- 3) підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя;
- 4) усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

5) сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, вміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

6) формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

7) утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

8) культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

9) формування мовленнєвої культури;

10) спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Патріотичні почуття не мають бути споглядальними, обмежуватися пасивними реакціями милування й уподобання. В ідеалі, як зазначають П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька, «вони спрямовуються на виконання надзавдання – піднести Україну до рівня високо розвинутих світових держав, що вимагає активної творчості всього українського народу. В нинішніх умовах емоційне начало патріотизму виявляється, насамперед, у мужності, рішучості, готовності українських громадян відстоювати незалежність своєї молодій держави всіма можливими засобами, навіть мілітарними» (Ігнатенко, 1997: 45).

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає перехід дошкільної освіти до креативних технологій виховання і навчання, модернізацію змісту дошкільної освіти шляхом забезпечення різнобічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, вікових особливостей, культурних потреб. Програма націлює науковців та практиків на:

- формування творчої індивідуальності;
- підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини;
- розвиток у дітей таких особистісних властивостей, як допитливість, ініціативність, самостійність, креативність, винахідливість (Богущ, 2012: 12).

Креативний підхід у роботі сучасного вихователя полягає у вмінні в старому знаходити щось нове, щоразу випромінювати невідоме, видозмінювати, випереджувати, конструювати, трансформувати інформативний шквал у практичну пло-

щину, до якої долучена дитяча свідомість, уява, фантазія. Вихователь – педагог, ведучий, інформатор, помічник, порадник, наглядач, товариш, фантазер. І лише його діяльність має містити експериментаторство щодо організації та проведення індивідуального та групового часу дошкільника.

Пропонуємо реформування дошкільних закладів за допомогою введення таких елементів, як музичний супровід патріотичного змісту, мультимедійні засоби, слухання й перегляд яких не лише буде сприяти бадьорому настрою, піднесенню патріотичного духу, емоційності та радості, а й пробудженню здібностей і талантів дошкільнят.

Особливо ефективним для розвитку патріотичних здібностей дітей, на нашу думку, є мультимедійний проектор – засіб, без якого немислиме майбутнє сучасного ЗДО, завдяки якому можна пропонувати нові напрями діяльності вихователя. Наприклад, вдало дібраний мультиплікаційний перегляд на теми «Я і моя родина», «Рідний край», «Моя маленька батьківщина», «Традиційний посуд», «Національні іграшки», «Рослині символи», «Національний одяг» та ін. стимулює розвиток національно-патріотичних якостей дитини (любов до рідного краю, любов до культурного спадку свого народу, виховання любові, поваги до своїх національних особливостей, почуття власної гідності як представників свого народу та ін.).

Варто також впроваджувати в практику національно-патріотичного виховання такі реконструйовані форми роботи, адаптовані до дітей старшого дошкільного віку: ворк-шопи, дитячі дайджести, національно-патріотичні, військово-спортивні керлінги, тренінгові заняття з розвитку міжнародної толерантності дітей, культурні проекти, інтерактивно-мультимедійні студії, етнографічні райтси.

Таким чином, творчий підхід вихователя до національно-патріотичного виховання сприятиме зацікавленості, збагаченню, вдосконаленню знань дітей старшого дошкільного віку.

Висновки. Саме в дошкільному віці, коли дитина дуже чутлива до емоційних впливів і схильна до наслідування, створюються сприятливі умови для того, щоб поступово розкрити її зміст народної і світової спадщини через мистецькі твори, етику людських взаємин, сформувати перший практичний досвід прояву душі стосовно рідних та близьких людей, рідної домівки, отчого краю з його природою, історією і традиціями, рідної мови, – усього, з чого для кожного починається Батьківщина. «Батьківщина починається для дитини з шматочка хліба і ниви пшениці, з лісової галявини і блакитного неба над маленьким ставом, із пісень і казок матері над колискою».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна, Т. С. Ільченко, О. В. Коваленко, Г. М. Лисенко, М. А. Машовець, О. В. Низковська, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, Т. І. Поніманська, О. Д. Сідельнікова, А. С. Шевчук, Л. Ю. Якименко. *Державний стандарт дошкільної освіти України*. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
3. Ігнатенко П. Р., Поплужний В. Л., Косарева Н. І., Крицька Л. В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник. Київ : Інститут змісту і методів навчання. 1997. 45 с.
4. Український радянський енциклопедичний словник : В 3-х т. / редкол. А. В. Кудрицький та ін. 2-ге вид. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1987. Т. 2. 736 с.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity / Nauk. ker.: A. M. Bohush, diisnyi chlen NAPN Ukrainy, prof., d-r ped. nauk; Avt. kol.: A. M. Bohush, H. V. Bielienka, O. L. Bohinich, N. V. Havrysh, O. P. Dolyinna, T. S. Ilchenko, O. V. Kovalenko, H. M. Lysenko, M. A. Mashovets, O. V. Nyzkovska, T. V. Panasiuk, T. O. Pirozhenko, T. I. Ponimanska, O. D. Sidielnikova, A. S. Shevchuk, L. Yu. Yakymenko [Basic component of preschool education]. *State standard of preschool education of Ukraine*. Kyiv: Publisher, 2012. 26 p. [in Ukrainian].
2. Bekh I. D. Prohrama patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Patriotic Education Program for Children and Student Youth.]. Kyiv, 2014. 29 p. [in Ukrainian].
3. Ihnatenko P. R., Popluzhnyi V. L., Kosarieva N. I., Krytska L. V. Vykhovannia hromadianyna: Psykholoho-pedahohichnyi i narodoznavchyi aspekty: Navchalno-metodychnyi posibnyk. [Education of the citizen: Psychological-pedagogical and ethnological aspects: Educational-methodical manual]. Kiev : Institute of Content and Learning Methods, 1997. 45 p. [in Ukrainian].
4. Ukrainskyi radianskyi entsyklopedychnyi slovnyk : V 3-kh t. / redkol. A. V. Kudrytskyi ta in. [Ukrainian Soviet Encyclopedic Dictionary]. Kiev : Head. UREE, 1987. Vol. 2. 736 p. [in Ukrainian].